

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

**СПРАВА «КУРОЧКІН ПРОТИ УКРАЇНИ»
CASE OF KUROCHKIN v. UKRAINE**

(Заява № 42276/08)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

20 травня 2010 року

ОСТАТОЧНЕ

20/08/2010

Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції. Воно може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Курочкін проти України»

Європейський суд з прав людини (П'ята секція) (далі — Суд),
засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Пеер **Лоренцен** (Peer Lorenzen), **Голова**,

Карел **Юнгвірт** (Karel Jungwiert),

Райт **Маруст** (Rait Maruste),

Марк **Віллігер** (Mark Villiger),

Ізабель **Берро-Лефевр** (Isabelle Berro-Lefèvre),

Мір'яна **Лазарова-Трайковська** (Mirjana Lazarova Trajkovska),

судді,

Михайло **Буроменський** (Mykhaylo Buromenskiy), **суддя ad hoc**,

та Клаудія **Вестердік** (Claudia Westerdiek), **Секретар секції**,

після наради за зачиненими дверима 27 квітня 2010 року

постановляє таке рішення, яке було ухвалено того самого дня:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу порушено за заявою (№ 42276/08), поданою проти України до Суду 1 серпня 2008 року громадянином України Владиславом Володимировичем Курочкіним (далі — заявник) на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція).

2. Заявника представляв Костянтин Бузаджи, адвокат, що практикує в Києві. Уряд України (далі — Уряд) представляв його Уповноважений — Юрій Зайцев.

3. Заявник стверджував, що скасування усиновлення неповнолітнього хлопця в його справі порушило його права, гарантовані пунктом 1 статті 6 та статтями 8 і 13 Конвенції.

4. 15 січня 2009 року Голова П'ятої секції вирішив повідомити Уряд про надходження заяви. Було також вирішено розглядати заяву по суті одночасно з питанням щодо її прийнятності (пункт 3 статті 29) і розглянути справу в першочерговому порядку відповідно до правила 41 Регламенту Суду.

ФАКТИ**I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ**

5. Заявник народився у 1955 році та живе в м. Києві.

6. 26 липня 2004 року заявник і його дружина К. усиновили В.Г., хлопця-сироту 1993 року народження.

7. Із січня 2005 року через конфлікти між дружиною заявника, з одного боку, та заявником і В.Г., з другого, вони припинили вести спільне домашнє господарство, а згодом дружина заявника переїхала жити в їхній дачний будинок.

8. У жовтні 2006 року заявник звернувся до Шевченківського районного суду м. Києва (далі — Шевченківський районний суд) із заявою про розірвання шлюбу з К.

9. 27 жовтня 2006 року на клопотання К. орган опіки і піклування Вишгородської районної державної адміністрації Київської області видав висновок щодо скасування усиновлення В.Г. Він встановив, що стосунки між усиновленим хлопчиком і К. негативні, тоді як заявник користувався у хлопчика авторитетом і його стосунки з ним були позитивними. У висновку також зазначалося, що хлопчик висловив бажання залишитися зі своїм прийомним батьком і що заявник готовий займатися вихованням хлопчика. Нарешті, рекомендувалося скасувати усиновлення хлопчика заявником і його дружиною з огляду на погіршення стосунків між ними, що негативно позначалося на хлопчикові, й у зв'язку з цим залишення його з прийомними батьками не відповідало б його інтересам.

10. У листопаді 2006 року тодішня дружина заявника звернулася до Вишгородського районного суду із заявою про скасування усиновлення дитини нею та її чоловіком, посилаючись на те, що хлопчик неодноразово здійснював на неї фізичні напади, тоді як її чоловік, у присутності якого стався один із таких інцидентів, відмовився припинити напади. На підтримку свого позову вона подала висновок від 27 жовтня 2006 року.

11. Під час розгляду справи і заявник, і хлопець заперечували проти скасування усиновлення хлопчика заявником, як вимагала К. Водночас заявник не був проти того, щоб було скасовано усиновлення дитини його дружиною. Він також заперечував, що коли-небудь був свідком фізичних нападів В.Г. на К.

12. Тим часом, 6 березня 2007 року, заявник і К. розірвали шлюб.

13. 20 липня 2007 року заявник одружився з В.Т.

14. 9 серпня 2007 року Шевченківський районний суд задовольнив клопотання колишньої дружини заявника і скасував усиновлення нею і заявником В.Г. Зокрема, посилаючись на пункт 3 частини першої статті 238 Сімейного кодексу України, суд зазначив, що усиновлення дитини колишньою дружиною заявника має бути скасовано з огляду на те, що стосунки, які склалися між нею і дитиною, погіршилися і роблять неможливим їхнє спільне проживання. Вмотивовуючи рішення, суд спирався на показання К. та медичні докази завданих їй тілесних ушкоджень. Суд також послався на показання сусідів цієї сім'ї та характеристику В.Г. зі школи від 9 серпня 2006 року, в якій зазначалося, що він поводиться агресивно, ображає оточуючих,

погрожує їм і кілька разів бив декого зі своїх шкільних товаришів. У характеристиці від 9 серпня 2006 року також зазначалося, що його агресивна поведінка і неповага до інших є спадковими рисами, у зв'язку з чим його вихованням повинні займатися фахівці. Орган опіки і піклування підтримав позовні вимоги К. і заявив, що скасування усиновлення хлопчика відповідатиме його інтересам.

15. Суд також зазначив, що в основних інтересах дитини також необхідно скасувати й усиновлення В.Г. заявником, незважаючи на те, що в суді хлопчик висловив бажання залишитися зі своїм прийомним батьком. Суд визнав, що заявник не реагував на агресивну поведінку хлопчика стосовно прийомної матері, у зв'язку з чим у хлопчика сформувалося негативне ставлення до жінок і неправильне уявлення про нормальні сімейні стосунки. Суд постановив передати хлопчика органів опіки і піклування для подальшого влаштування до спеціалізованої установи. В.Г. продовжував жити разом із заявником, а під опіку його так і не віддали.

16. 28 серпня 2007 року Шевченківський районний суд ухвалив рішення про поділ квартири між заявником і К. Кожному з них припало по кімнаті, тоді як інші приміщення залишились у спільному користуванні.

17. 17 грудня 2007 року апеляційний суд м. Києва залишив рішення від 9 серпня 2007 року без зміни. Він відмовив у задоволенні апеляції заявника та зазначив, що заявник не надав доказів, які б засвідчили його здатність позитивно впливати на хлопчика і забезпечувати його нормальний особистісний розвиток. Апеляційний суд м. Києва визнав, що суд першої інстанції скасував усиновлення правомірно на підставі пункту 3 частини першої статті 238 Сімейного кодексу України, а сам факт позитивних стосунків між заявником і дитиною та його бажання залишатися прийомним батьком хлопчика не можуть бути підставою для скасування зазначеного рішення. Апеляційний суд м. Києва підсумував:

«Суд правильно взяв до уваги, що скасування усиновлення... може також вважатися застосованою до хлопчика санкцією за його негідну поведінку».

18. 27 лютого 2008 року Верховний Суд України не знайшов підстав для перегляду справи заявника в касаційному порядку.

19. 3 червня 2008 року на клопотання заявника і В.Г. та в інтересах останнього Шевченківська районна у м. Києві державна адміністрація призначила заявника піклувальником В.Г. На заявника як на піклувальника дитини було покладено «захист прав і майнових інтересів дитини», а також «фінансове забезпечення і постійне піклування про виховання хлопчика та його фізичний і особистісний розвиток».

20. 11 вересня 2008 року колишня дружина заявника, К., звернулася до Шевченківського районного суду з позовом, вимагаючи скасування рішення Шевченківської районної у м. Києві державної адміністрації від 3 червня 2008 року. Вона стверджувала, що це рішення суперечить рішенню, ухваленому Шевченківським районним судом 9 серпня 2007 року, і що проживання В.Г. у квартирі становить небезпеку для її життя.

21. 23 вересня 2008 року Шевченківський районний суд прийняв справу до свого провадження. Сторони не поінформували Суд про подальший розвиток подій.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО І ПРАКТИКА

A. Конституція України від 28 червня 1996 року

22. Відповідні положення Конституції передбачають:

Стаття 32

«Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. <...>»

Стаття 51

«<...> Сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою».

B. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року

23. У відповідних положеннях Сімейного кодексу України сказано:

Стаття 19. Участь органу опіки та піклування у захисті сімейних прав та інтересів

«<...> 4. При розгляді судом спорів щодо ... скасування усиновлення ... обов'язковою є участь органу опіки та піклування.

5. Орган опіки та піклування подає суду письмовий висновок щодо розв'язання спору на підставі відомостей, одержаних у результаті обстеження умов проживання дитини, батьків, інших осіб, які бажають проживати з дитиною, брати участь у її вихованні, а також на підставі інших документів, які стосуються справи.

6. Суд може не погодитися з висновком органу опіки та піклування, якщо він є недостатньо обґрунтованим, суперечить інтересам дитини».

Стаття 150. Обов'язки батьків щодо виховання та розвитку дитини

«1. Батьки зобов'язані виховувати дитину в дусі поваги до прав та свобод

інших людей, любові до своєї сім'ї та родини, свого народу, своєї Батьківщини.

2. Батьки зобов'язані піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток.

3. Батьки зобов'язані забезпечити здобуття дитиною повної загальної середньої освіти...

4. Батьки зобов'язані поважати дитину. <...>

6. Забороняються будь-які види експлуатації батьками своєї дитини.

7. Забороняються фізичні покарання дитини батьками, а також застосування ними інших видів покарань, які принижують людську гідність дитини».

Стаття 232. Правові наслідки усиновлення

<<...> 4. Усиновлення надає усиновлювачеві права і накладає на нього обов'язки щодо дитини, яку він усиновив, у такому ж обсязі, який мають батьки щодо дитини.

5. Усиновлення надає особі, яку усиновлено, права і накладає на неї обов'язки щодо усиновлювача у такому ж обсязі, який має дитина щодо своїх батьків».

Стаття 238. Скасування усиновлення

<<1. Усиновлення може бути скасоване за рішенням суду, якщо:

1) воно суперечить інтересам дитини, не забезпечує їй сімейного виховання;

2) дитина страждає недоумством, на психічну чи іншу тяжку невиліковну хворобу, про що усиновлювач не знав і не міг знати на час усиновлення;

3) між усиновлювачем і дитиною склалися, незалежно від волі усиновлювача, стосунки, які роблять неможливими їхнє спільне проживання і виконання усиновлювачем своїх батьківських обов'язків».

Стаття 243. Діти, над якими встановлюється опіка, піклування

<<1. Опіка, піклування встановлюється над дітьми, які залишилися без батьківського піклування.

2. <...> [Піклування] встановлюється над дитиною ... у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років».

Стаття 244. Особа, яка може бути опікуном, піклувальником дитини

<<...> При призначенні дитині опікуна або піклувальника органом опіки та піклування враховуються особисті якості особи, її здатність до виховання дитини, ставлення до неї, а також бажання самої дитини. <...>»

Стаття 249. Права та обов'язки опікуна, піклувальника щодо дитини

<<1. Опікун, піклувальник зобов'язаний виховувати дитину, піклуватися про її здоров'я, фізичний, психічний, духовний розвиток, забезпечити одержання дитиною повної загальної середньої освіти. <...>»

С. Закон України від 26 квітня 2001 року

«Про охорону дитинства»

24. У відповідних положеннях закону зазначено:

Стаття 14. Розлучення дитини з сім'єю

«Діти та батьки не повинні розлучатися всупереч їх волі, за винятком випадків, коли таке розлучення необхідне в інтересах дитини і цього вимагає рішення суду, що набрало законної сили».

Д. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 березня 2007 року № 3

25. У цій постанові про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав наведено ті самі підстави для скасування усиновлення, які викладені в частині першій статті 238 Сімейного кодексу.

III. ВІДПОВІДНІ МІЖНАРОДНІ ДОКУМЕНТИ**А. Конвенція [ООН] про права дитини від 20 листопада 1989 року**

26. Відповідні положення конвенції передбачають:

Стаття 9

«1. Держави-учасниці дбають про те, щоб дитина не розлучалася з батьками всупереч їх бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи згідно з судовим рішенням визначають відповідно до застосовуваного закону і процедур, що таке розлучення необхідне в основних інтересах дитини. Вирішення такого питання може бути необхідним у тому чи іншому випадку, коли, наприклад, батьки жорстоко поведуться з дитиною чи не піклуються про неї, або коли батьки проживають окремо і необхідно прийняти рішення щодо місця проживання дитини. <...>»

В. Європейська конвенція про усиновлення дітей (переглянута) від 27 листопада 2008 (не чинна)

27. Відповідні положення конвенції передбачають:

Стаття 14. Визнання недійсним і скасування усиновлення

«1. Усиновлення може бути визнане недійсним або скасовано лише за рішенням компетентного органу. Першорядне значення при цьому завжди має врахування основних інтересів дитини.»

2. Усиновлення може бути визнане недійсним лише за наявності серйозних передбачених законом підстав до досягнення дитиною повноліття».

ПРАВО

I. МЕЖІ РОЗГЛЯДУ СПРАВИ

28. Суд зазначає, що у відповідь на зауваження Уряду заявник, посилаючись на ті самі події, подав нові скарги про порушення його прав, гарантованих пунктом 1 статті 6, і прав В.Г., який не є заявником у цій справі, гарантованих пунктами 1–3 статті 6, пунктом 1 статті 7, а також статтею 8 Конвенції.

29. На думку Суду, ці нові скарги не є уточненням початкових скарг заявника, стосовно яких сторони вже подали свої зауваження. Тому Суд вважає, що тепер недоцільно розглядати ці питання окремо (див., рішення від 19 квітня 2005 р. у справі «Піряник проти України» (*Piryaniuk v. Ukraine*), заява № 75788/01, п. 20).

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 8 КОНВЕНЦІЇ

30. Заявник скаржився, що рішення національних судів про скасування усиновлення В.Г. несправедливі, і стверджував, що вони зруйнували його сім'ю. Він посилався на пункт 1 статті 6 та статті 8 і 13 Конвенції.

31. Суд повторює, що юридична кваліфікація фактів у справі — питання, яке він вирішує сам (див. рішення від 19 лютого 1998 р. у справі «Гуерра та інші проти Італії» (*Guerra and Others v. Italy*), *Reports of Judgments and Decisions* 1998-I, с. 223, п. 44), і що раніше він уже визнав, що, хоча стаття 8 не містить чітких процесуальних вимог, процес прийняття рішення про вжиття заходів, які мають характер втручання, повинен бути справедливим і забезпечувати належну повагу до інтересів, охоронюваних статтею 8 (див. рішення у справі «Кутцнер проти Німеччини» (*Kutzner v. Germany*), заява № 46544/99, § 56, ECHR 2002-I).

32. Отже, Суд вважає, що скарги заявника слід розглянути під кутом зору статті 8 Конвенції, відповідні положення якої передбачають:

«1. Кожен має право на повагу до свого... сімейного життя...»

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту

прав і свобод інших осіб».

А. Прийнятність

33. Уряд доводив, що заявник втратив статус потерпілого у справі, оскільки 3 червня 2008 року Шевченківська районна у м. Києві державна адміністрація призначила його піклувальником В.Г. Уряд також стверджував, що В.Г. не передали під опіку, він і далі живе із заявником після скасування усиновлення 9 серпня 2007 року.

34. Заявник не погодився.

35. Суд вважає, що заперечення Уряду безпосередньо пов'язане із суттю скарги заявника. За цих обставин Суд долучає це заперечення до суті скарги заявника.

36. Суд вважає, що ця скарга заявника не є явно необґрунтованою у значенні пункту 3 статті 35 Конвенції. Він також зазначає, що вона не є неприйнятною з якихось інших підстав. Отже, вона оголошується прийнятною.

В. Суть

1. Чи мало місце втручання

37. Суд нагадує, що стосунки між усиновлювачем і усиновленою дитиною, як правило, мають такий самий характер, як і стосунки в сім'ї, охоронювані статтею 8 Конвенції, і такі стосунки, що виникають із законного і щирого усиновлення, можна вважати достатньою умовою для застосування до них таких самих гарантій захисту, які стаття 8 Конвенції передбачає стосовно сімейного життя (див. рішення у справі «Піні та інші проти Румунії» (*Pini and Others v. Romania*), заяви № 78028/01 і № 78030/01, пункти 140 і 148, ECHR 2004-V (витяги)).

38. Суд вважає, що сторони в цій справі не заперечують того, що скасування усиновлення В.Г. заявником становило втручання у право заявника на повагу до сімейного життя, гарантоване пунктом 1 статті 8 Конвенції.

39. Суд також зазначає, що рішення або захід на користь заявника не є в принципі достатнім для того, щоб говорити про втрату ним статусу потерпілого, якщо національні органи прямо або по суті не визнали наявності порушення Конвенції і не забезпечили після цього відповідного відшкодування (див. рішення від 26 жовтня 2006 р. у справі «Валлова і Валла проти Чеської Республіки» (*Wallová and Walla v. the Czech Republic*), заява № 23848/04, п. 55, і рішення в справі «Скордіно проти Італії (№ 1)» (*Scordino v. Italy*) (no. 1)) [ВП], заява № 36813/97, п. 180, ECHR 2006-V). У справі, що розглядається, призначення заявника піклувальником В.Г. не можна порівнювати до

усиновлення, яке згідно зі статтею 232 Сімейного кодексу наділяє усиновлювача та усиновлену дитину такими самими правами і покладає на них такі самі обов'язки, які існують стосовно біологічних батьків і їхніх дітей. Суд також зауважує, що держава жодним чином не визнала факт порушення прав заявника, а рішення від 3 червня 2008 року про призначення його піклувальником В.Г. було ухвалене без урахування стверджуваного порушення статті 8 стосовно заявника.

40. Суд доходить висновку, що призначення заявника піклувальником В.Г. не виправило ситуацію з втручанням у право заявника на повагу до його сімейного життя, гарантоване статтею 8 Конвенції, і не позбавило його статусу потерпілого за статтею 34 Конвенції. Відповідно, попереднє заперечення Уряду необхідно відхилити.

2. Чи було втручання виправданим

а) Доводи сторін

41. Заявник доводив, що втручання не було виправданим із точки зору пункту 2 статті 8 Конвенції. Він стверджував, що підстави для скасування усиновлення, сформульовані в частині першій статті 238 Сімейного кодексу, на які послалися суди, уможливають надто широке їх тлумачення. Заявник також стверджував, що усиновлення скасували, щоб тим самим покарати В.Г. за його поведінку, і що це не відповідає інтересам цієї дитини.

42. Уряд доводив, що оскаржуване рішення ґрунтується на положеннях Сімейного кодексу (пункти 1 і 3 частини першої статті 238) і що воно ухвалене у найкращих інтересах дитини — зокрема для того, щоб забезпечити належне батьківське виховання В.Г. Уряд стверджував, що у своєму рішенні від 9 серпня 2007 року національний суд послався на різні випадки (див. п. 12 вище) негативної та агресивної поведінки В.Г. стосовно оточуючих. На думку Уряду, це свідчило про неправильне уявлення хлопчика про сімейне і суспільне життя, а також про невиконання заявником своїх батьківських обов'язків щодо належного виховання В.Г., про його нездатність справляти на хлопчика позитивний виховний вплив. Уряд підсумував, що для рішення про скасування усиновлення були достатні й належні підстави.

б) Оцінка Суду

43. Втручання у право на повагу до сімейного життя становить порушення статті 8, якщо воно здійснюється не «згідно із законом», не має однієї або кількох законних цілей, зазначених у пункті 2 статті 8, а

також не є «необхідним у демократичному суспільстві» для досягнення такої цілі чи цілей (див. рішення від 7 серпня 1996 р. у справі «Йогансен проти Норвегії» (*Johansen v. Norway*), Reports 1996-III, с. 1001–1002, п. 52). Під необхідністю втручання мається на увазі, що воно відповідає нагальній соціальній потребі, і, зокрема, є пропорційним до поставленої законної мети (див., наприклад, згадане вище рішення у справі «Кутцнер проти Німеччини», п. 60, та рішення від 18 грудня 2008 р. у справі «Савіни проти України» (*Saviny v. Ukraine*), заява № 39948/06, п. 47).

i. Згідно із законом

44. Словосполучення «згідно із законом» у пункті 2 статті 8 вимагає передусім, щоб відповідний захід був певним чином передбачений національним законодавством; він також стосується якості відповідного закону і вимагає його відповідності принципу верховенства права та доступності відповідній особі, яка, зокрема, має бути здатною передбачити його наслідки для себе (див., серед багатьох інших джерел, рішення від 1 липня 2008 р. у справі «“Лібєрті” та інші проти Сполученого Королівства» (*Liberty and Others v. the United Kingdom*), заява № 58243/00, п. 59).

45. У справі, що розглядається, не заперечується той факт, що оскаржуваний захід було вжито на підставі частини першої статті 238 Сімейного кодексу, в якому наведено вичерпний список підстав для скасування усиновлення.

46. Щодо доводів заявника про те, що пункти 1 і 3 частини першої статті 238 Сімейного кодексу, на які посилалися суди, сформульовано в загальних термінах, Суд зазначає, що обставини, за яких може виникнути необхідність передання дитини під державну опіку і виконання рішення про опіку, можуть бути найрізноманітнішими, у зв'язку з чим навряд чи можливо сформулювати закон так, щоб передбачити кожний можливий випадок (див. рішення від 24 березня 1988 р. у справі «Олссон проти Швеції (№ 1)» (*Olsson v. Sweden (no. 1)*), п. 62, Series A, № 130, та від 26 травня 2009 р. у справі «Аманалакьоай проти Румунії» (*Amanalachioai v. Romania*), заява № 4023/04, пункти 76–77).

47. У справі, що розглядається, навіть якщо вважати відповідні положення (пункти 1 і 3 частини першої статті 238 Сімейного кодексу) сформульованими в досить загальних термінах, рішення про скасування усиновлення було ухвалене судом і підлягало подальшому судовому перегляду в апеляційному і касаційному порядку. Таким чином, гарантії проти свавільного втручання забезпечувалися тим, що здійснення майже всіх передбачених законом повноважень покладалося на суди і підлягало судовому контролю на кількох рівнях.

Тому Суд вважає, що, з огляду на такі гарантії, межі дискреційних повноважень, якими органи влади наділені згідно з відповідним законом, видаються розумними і прийнятними для цілей статті 8 Конвенції.

48. Зважаючи на викладене вище, Суд доходить висновку, що відповідний захід був застосований органами влади згідно із законом у значенні статті 8 Конвенції.

ii. Законна мета

49. Суд вважає, що оскаржуване рішення мало законну мету «захисту здоров'я і моралі», а також «прав і свобод інших осіб».

iii. Необхідність у демократичному суспільстві

50. Суд повторює: для того щоб визначити, чи були оскаржувані заходи «необхідними в демократичному суспільстві», Суд, беручи до уваги всю справу загалом, має оцінити, чи були мотиви, наведені на виправдання таких заходів, належними і достатніми для цілей пункту 2 статті 8 Конвенції (див., серед багатьох інших джерел, згадані вище рішення у справах «Олссон проти Швеції (№ 1)», п. 68, «Кутцнер проти Німеччини», п. 65; рішення у справах «К. і Т. проти Фінляндії» (*K. and T. v. Finland*) [ВП], заява № 25702/94, п. 154, ECHR 2001-VII, «P., C. і S. проти Сполученого Королівства» (*P., C. and S. v. the United Kingdom*), заява № 56547/00, п. 114, ECHR 2002-VI; і рішення від 21 вересня 2006 р. у справі «Мозер проти Австрії» (*Moser v. Austria*), заява № 12643/02, п. 64).

51. При цьому завдання Суду полягає не в тому, щоб підміняти собою національні органи у виконанні їхніх обов'язків регулювання питань державної опіки над дітьми та прав батьків, чиїх дітей було взято під опіку, а в тому, щоб перевірити відповідність Конвенції рішень, прийнятих цими органами в межах свого права на свободу розсуду (див., згадані вище рішення у справах «К. і Т. проти Фінляндії» [ВП], п. 154, «Кутцнер проти Німеччини», п. 66, і «P., C. і S. проти Сполученого Королівства», п. 115, та рішення від 23 вересня 1994 р. у справі «Хокканен проти Фінляндії» (*Hokkanen v. Finland*), Series A, № 299-A, с. 20, п. 55).

52. Суд визнає, що, хоча органи влади користуються широкою свободою розсуду в оцінюванні необхідності передання дитини під опіку, Суд повинен все-таки переконатися, що в конкретному випадку існують обставини, які виправдовують відібрання дитини від батьків, а держава-відповідач має довести, що перед здійсненням пропонованого заходу було проведено ретельний аналіз можливих наслідків такого заходу для батьків і дитини, а також можливих альтернатив переданню

дитини під державну опіку (див. згадані вище рішення у справах «Мозер проти Австрії», п. 66, «Р., С. і S. проти Сполученого Королівства», п. 116, та «К. і Т. проти Фінляндії» [ВП], п. 166).⁵³ Суд також зазначає, що, в разі якщо встановлено існування родинного зв'язку, держава має в принципі діяти у такий спосіб, щоб уможливити розвиток такого зв'язку (див. згадане вище рішення у справі «Кутцнер проти Німеччини», п. 61). Здійснення заходів із роз'єднання сім'ї є втручанням надзвичайно серйозного характеру. Рішення про вжиття такого заходу має спиратися на достатньо переконливі та зважені аргументи, що враховують інтереси дитини (див. рішення у справі «Скоццарі та Дж'юнта проти Італії» (*Scozzari & Giunta v. Italy*) [ВП], заяви № 39221/98 і № 41963/98, п. 148, ECHR 2000-VIII).

54. Повертаючись до обставин справи, що розглядається, Суд зауважує, що, на відміну від більшості справ про опіку над дітьми, скасування усиновлення хлопчика заявником і рішення про передання дитини під опіку не мотивувалися неспроможністю заявника піклуватися про хлопчика з огляду на фізичний стан чи психічну хворобу заявника або його насильницьку та образливу поведінку (див., для порівняння, згадані вище рішення у справах «Скоццарі та Дж'юнта проти Італії», пункти 149–150; «К. і Т. проти Фінляндії», п. 173, і «Р., С. і S. проти Сполученого Королівства» [ВП], п. 134). Це рішення було ухвалено на підставі висновку національних судів про те, що заявник не користувався у В.Г. авторитетом і не продемонстрував свою здатність забезпечувати належне виховання дитини.

55. На підтвердження свого висновку про необхідність скасування усиновлення та неспроможність заявника здійснювати батьківські обов'язки національні органи послалися на факти нападів В.Г. на прийомну матір, показання свідків і його шкільну характеристику — все свідчило про агресивну поведінку В.Г. Виходячи з цих міркувань, суди визнали неможливим проживання К. і В.Г. однією сім'єю. На день ухвалення судом рішення про скасування усиновлення хлопця заявник і К. уже були розлучені та не жили однією сім'єю (див. пункти 12 і 14 вище). Отже, видається, що скасування усиновлення хлопця К. не викликало необхідності розлучення заявника з ним.

56. Крім того, національні суди зазначили, що скасування усиновлення може також вважатися санкцією, застосованою до В.Г. за його негідну поведінку (див. п. 17 вище), але це не видається доречним виправданням застосування такого заходу, який призводить до роз'єднання сформованого сімейного осередку.

57. Факти у справі не вказують на те, що національні органи провели ретельний аналіз можливих наслідків, які могло мати для майбутнього добробуту дитини-сироти скасування її усиновлення, і не дослідили ніяких інших, менш суворих, альтернативних заходів, які

могли б забезпечити усунення стверджуваних недоліків у вихованні та розвитку В.Г. і виконання державою свого обов'язку зі збереження єдності сім'ї. Натомість національні органи поклали тягар доведення на заявника, встановивши умову не скасування усиновлення — він мав довести свою спроможність належним чином впливати і виховувати хлопця, — незважаючи на те, що як заявник, так і хлопець мали бажання й далі жити однією сім'єю (див. пункти 15 і 17 вище).

58. Суд далі зауважує, що після скасування усиновлення та винесення рішення про передання хлопця під опіку він і далі проживав із заявником. Через кілька місяців після скасування усиновлення орган опіки і піклування призначив заявника піклувальником В.Г., доручивши йому забезпечувати «захист прав і майнових інтересів дитини», а також «фінансове забезпечення і постійне піклування про виховання хлопця та його фізичний і особистісний розвиток» (див. п. 19 вище). Ці подальші дії не видаються такими, що підтверджують висновки національних судів про неспроможність заявника забезпечувати виховання В.Г. у сімейному середовищі.

59. З огляду на викладене вище, Суд вважає, що висновки національних судів, якими мотивувалося скасування усиновлення В.Г. заявником, не були підкріплені відповідними й достатніми підставами, які виправдовували б таке втручання в сімейне життя заявника. Отже, незважаючи на надану національним органам свободу розсуду, Суд визнає, що втручання не було пропорційним до законної мети і не може вважатися «необхідним у демократичному суспільстві» у значенні пункту 2 статті 8 Конвенції.

60. Таким чином, було порушення статті 8 Конвенції.

III. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

61. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

A. Шкода

62. Заявник вимагав відшкодування моральної шкоди в розмірі 10 000 євро.

63. Уряд оспорював цю вимогу як необґрунтовану.

64. Суд визнає, що заявник зазнав моральної шкоди внаслідок невиконання державою свого обов'язку із забезпечення його права на повагу до своєї сім'ї. Суд вважає, що висновок про порушення

Конвенції не є достатньою компенсацією такої моральної шкоди. Керуючись принципом справедливості, Суд присуджує заявникові 6000 євро на відшкодування моральної шкоди, з урахуванням будь-якого податку в разі його стягнення.

В. Пеня

65. Суд вважає, що пеня в разі несвоєчасної виплати має визначатися на підставі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

З цих підстав Суд одногolosно

1. *Вирішує* долучити до питань, що розглядаються по суті, попереднє заперечення Уряду щодо статусу заявника як потерпілого і відхиляє це заперечення.

2. *Оголошує* заяву прийнятною.

3. *Постановляє*, що було порушення статті 8 Конвенції.

4. *Постановляє*,

a) що упродовж трьох місяців від дня, коли це рішення стане остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна виплатити заявникові 6000 (шість тисяч) євро відшкодування моральної шкоди за умови конвертування цієї суми в національну валюту держави-відповідача за курсом, чинним на день здійснення платежу, та з урахуванням будь-якого податку в разі його стягнення з цієї суми;

b) що зі спливом зазначеного тримісячного строку і до остаточного розрахунку на названу вище суму нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме у період невиплати, плюс три відсоткові пункти.

5. *Відхиляє* решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Вчинено англійською мовою і повідомлено письмово 20 травня 2010 року відповідно до пунктів 2 і 3 правила 77 Регламенту Суду.

Клаудія Вестердік
Лоренцен

Секретар

Пеер

Голова